

TÜRKİYE’DE EĞİTİM ALANINDA ÇOCUK HAKLARI İLE İLGİLİ YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Sümeyye Kübra DAĞLI¹

Makale Bilgisi	Özet
Makale Türü Derleme Makalesi	Son yıllarda çocuk hakları konusunda yapılan akademik çalışmalar hızla artmaktadır. Yapılan literatür araştırmalarında daha önce çocuk hakları ile ilgili lisansüstü tezlerin incelendiği fakat eğitim alanı özelinde herhangi bir lisansüstü tez incelenmesinin olmadığı görülmüştür. Bu çalışmanın amacı eğitim alanında çocuk hakları ile ilgili yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerini incelemektir. Araştırma nitel araştırma yaklaşımı ve durum çalışması deseni ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak doküman incelemesi tekniği kullanılmış ve YÖK Ulusal Tez Merkezi’nden araştırmanın amacına uygun erişime açık 73 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları frekans ve yüzde olarak hesaplanmış grafik ve tablolarla gösterilmiştir. Verilerin analizi, içerik analizi ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda tezlerin en çok 2019 yılında (n=29) yapıldığı, çalışılan en fazla konunun çocuk haklarına yönelik algı, tutum ve görüşler olduğu (n=33) ve bu konuda yapılan tezlerin en fazla Hacettepe Üniversitesi’nde (n=7) yürütüldüğü bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre bu konuda tez çalışması yapacak araştırmacıların karma yöntem yaklaşımıyla, okul öncesi ve ortaokul düzeyinde çalışmalar nicelik olarak diğerlerine göre az olduğunu göz önünde bulundurarak çalışmalarını bu yaklaşım ve hedef grupları ile yürütmeleri önerilebilir.
<i>Makale Geçmişi:</i> Başvuru 06.01.2022 Kabul 22.05.2022	
<i>Anahtar Kelimeler:</i> Çocuk Hakları, Lisansüstü tez, Tez çalışması, Çocuk, Tez incelemesi	

EXAMINATION OF GRADUATE THESES RELATED TO CHILDREN'S RIGHTS IN THE FIELD OF EDUCATION IN TURKEY

Article Information	Abstract
Article Type Review Article	In recent years, academic studies on children's rights have been increasing rapidly. In the literature researches, it has been seen that the postgraduate theses related to children's rights have been examined before, but there has been no postgraduate thesis analysis studies about in the field of education. The aim of this study is to examine the master's and doctoral theses on children's rights in the field of education. The research was carried out with a qualitative research approach and case study method. Document analysis technique was used as a data collection tool and 73 postgraduate theses, which were open to access in accordance with the purpose of the research, were reached from the YOK National Thesis Center. Research results are shown with graphs and tables calculated as frequency and percentage. Data analysis was done by content analysis. As a result of the research, it was found that most of the theses were conducted in 2019 (n=29), in addition about perceptions, attitudes and views towards children's rights (n=33), and the theses on this subject were mostly conducted at Hacettepe University (n=7). According to the results obtained, it can be suggested that researchers who will conduct a thesis on this subject should carry out their studies with this approach and target groups, considering that the studies at pre-school and secondary school level are less in quantity compared to the others.
<i>Article History:</i> Received 06.01.2022 Accepted 22.05.2022	
<i>Keywords:</i> Children rights, Postgraduate thesis Thesis study, Child, Examination of thesis	
Kaynakça Gösterimi: Dağlı, S. K. (2022). Türkiye’de eğitim alanında çocuk hakları ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. <i>Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi</i> , 3(1), 22-34.	

¹ MEB, s.kubradagli@hotmail.com, Orcid id:0000-0002-2318-8822

1. GİRİŞ

Çocuk kavramı TDK (2021)'ya göre küçük yaşta erkek veya kız, bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak olarak açıklanırken, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (BMÇHS) birinci maddesinde çocuk; "...kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu haricinde onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır" ifadesi ile tanımlanmıştır (UNICEF, 2021).

TÜİK (2021) verilerine göre 2020 yıl sonu itibarıyla Türkiye nüfusunun %27.2'sini çocuk nüfus oluşturmuştur. Avrupa Birliği (AB) üyesi 27 ülkenin çocuk nüfus oranı ortalaması %18.2 olup Türkiye'nin çocuk nüfus oranının AB ortalamasından daha yüksektir. Elbette Türkiye'nin genç nüfusa sahip olması önemlidir. Fakat bu nüfusun niceliği kadar nitelikli de olması gereklidir. Çünkü nitelikli bir nüfus, insan kaynaklarının en verimli şekilde kullanılmasında ve iktisadi gelişmenin sağlanmasında belirleyici bir faktördür (Yumuşak, 2008). Bu bağlamda Akyüz'ün de belirttiği gibi (2012, s.1) "*Ülkeler gelişmek, barış ve refah içinde yaşamak istiyorsa çocukların sağlıklı büyümelerine ve yetenekleri doğrultusunda gelişmelerine önem vermek zorundadırlar.*" Toplumların geleceği olan çocuk ve gençlerin her yönden sağlıklı yetiştirilmeleri o toplumu oluşturan yetişkinlerin sorumlulukları olarak görülmektedir (Bilir, Arı, B. Dönmez, Atik ve San, 1991).

Türkiye'de çocuğa önem vermek, onu ve haklarını korumaya yönelik kurumların kurulmaya başlaması 19. yüzyıla rastlar. Mithat Paşa, Tuna Eyaleti valisi iken "Çocuk İslahevlerine" ait bir tüzük düzenlemiş ve aynı tüzük uygulanmak üzere Dâhiliye Nezareti'nce 1868 yılında bütün valiliklere tamim edilmiştir (Polat, 1997, s.29; akt. Kurt, 2016). II. Abdülhamit döneminde Halil Rıfat Paşa'nın büyük gayretleri ile geçimini sağlamak için sokaklarda dilenmekte olan ve kimsesiz bulunan çocukların eğitim ve terbiyesi için Darülaceze'ler kurulmuştur (Biol, 2017). 1921 yılında ise Atatürk tarafından Himaye-i Etfal Cemiyeti şimdiki adıyla Çocuk Esirgeme Cemiyeti kurulmuştur (T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021). Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren çocuk haklarının önemini kavramış ve bu hakların geliştirilmesi, devlet güvencesi altına alınması için çaba sarf etmiştir (Çakır, 2020, s.362).

Çocuklara özel bir ilgi gösterme gerekliliği ilk kez 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ile dünya kamuoyunda kabul edilmiş olup (Akarslan, 1997), aynı zamanda çocuk hakları konusunda ilk hukuksal düzenleme olma özelliği taşımaktadır. İkinci uluslararası düzenleme ise 20 Kasım 1959 tarihli "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi"dir (Kepenekçi, 2021).

Türkiye için çocuk hakları konusunda en önemli sözleşmelerden biri Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (BMÇHS)'dir. BMÇHS Türkiye tarafından 14 Eylül 1990 tarihinde imzalanmış ve sözleşme 4 Mayıs 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir (UNICEF, 2021). Türkiye'nin BMÇHS'nin taraflarından biri olmasıyla birlikte ülkemizde çocuk hakları konusunda yapılan çalışmalar ve faaliyetler hızlanmış bunun bir ürünü olarak toplumun çocuk hakları konusunda farkındalığı artmaya başlamıştır. Ayrıca akademik olarak çocuk haklarının farklı boyutlarını inceleyen birçok araştırma yapılmıştır (Dağlı, 2015; Dinç, 2015; Ergün ve İpek, 2015; Gömleksiz ve diğerleri, 2008; Koran, 2015; Öztürk, 2017).

Çocuklarla en yakın ve en uzun süreli teması kuran mesleği icra eden öğretmenlerin çocuk hakları konusunda bilgilerini ve duyarlılıklarını arttırmak geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın sağlıklı yetişkinlere dönüşmesi için kritik bir öneme sahiptir. Kurt (2016) çocuk alanında çalışmakta olan profesyoneller ve akademisyenlerin, çocuk hakları ile ilgili politikalara doğrudan etki etme ve bu yönde savunuculuk yapmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. YÖK (2021) Ulusal Tez Merkezi'nde "*çocuk hakları*" başlığı ile tez sorgulaması yapıldığında toplam 122 tez sonucu çıkmaktadır. Bu tezlerin yarısından fazlasının eğitim ile doğrudan ilişkisinin olması ve eğitimciler tarafından gerçekleştirilmesi çocuk hakları konusunda öğretmenlerin ilgili olduğunun bir işareti olarak kabul edilebilir.

1.1. Problem Durumu

Çocuk hakları konusunda yapılan tez çalışmaları daha önce farklı açılardan incelenmiştir. Kadan (2019) çocuk haklarına yönelik nitel araştırma deseninde yapılan lisansüstü tezleri, Dündar ve Hareket (2017) Türkiye'de çocuk hakları bağlamında yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimlerini, Aydın (2020) ise Türkiye'de 1998 ve 2020 yılları arasında çocuk haklarına yönelik yapılan lisansüstü tez çalışmalarını araştırmıştır fakat herhangi bir alan kısıtlamasında bulunmamıştır. Sonuç olarak literatür taramasında eğitim alanında çocuk hakları özelinde yapılmış lisansüstü tezleri inceleyen bir araştırma olmadığı görülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı 1998-2021 yılları arasında eğitim alanında çocuk hakları konusunda yapılan lisansüstü tezleri inceleyerek bu tezlerin eğitim düzeyi, yayınladıkları yıllar, tezi yazar araştırmacının cinsiyeti,

hangi üniversite ve enstitülerde yaptıkları, tezlerin hangi araştırma yaklaşımı ve deseninde tasarlandığı, tezlerin örneklem düzeyini, veri toplama araçları ve konu alanlarını belirleyerek özelliklerini ortaya çıkarmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma sonunda ulaşılan bulguların çocuk hakları konusunda eğitim alanında çalışan araştırmacılara rehber olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma YÖK Ulusal Tez Merkezi verilerine göre 1998-2021 yılları arasında yapılmış başlığında *çocuk hakları* kelimesi bulunduran ve eğitim-öğretim konusu altında dizginlenen lisansüstü tezleri içermekte olup erişime kapalı üç yüksek lisans tezi içeriklerine erişilemediğinden dolayı araştırmaya dahil edilmemiştir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi ile ilgili bilgilere yer verilmiş olup araştırma boyunca araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

2.1. Araştırma Yaklaşımı ve Deseni

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımı ile tasarlanmış ve araştırma deseni olarak durum çalışması kullanılmıştır. Creswell (2021) tarafından nitel araştırma, sosyal ya da beşeri bir probleme bireylerin veya grupların attığı anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşım olarak açıklanmış ayrıca durum çalışmasının özel bir durumun belirlenmesiyle başladığı, bu durumun özel bir zaman ve yer gibi belirli parametrelerle sınırlandırılabilir ya da tanımlanabilir olduğu belirtilmiştir.

2.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın evreni, YÖK Ulusal Tez Merkezinde yer alan eğitim ve öğretim alanında yapılmış çocuk hakları konulu yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşmaktadır. Araştırmada amaçsal (amaçlı) örneklemelerden biri olan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme bir araştırmada gözlem birimleri belli niteliklere sahip olan kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşabilir (Büyüköztürk vd., 2021, s.94-95). Bu amaçla, araştırma grubu lisansüstü tez çalışmalarından tez başlığında çocuk hakları kelimesinin yer alıyor olması, tez çalışmalarının, Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) "Ulusal Tez Merkezi" sitesinde yer alması ve tezlerin erişime açık olması, eğitim-öğretim başlığı altında dizginlenmiş olması ölçütleri ile oluşturulmuştur. Yapılan tarama sonucu 66'sı yüksek lisans, 11'i doktora tezi olmak üzere 76 lisansüstü tezin olduğu görülmüş ancak üç yüksek lisans tezinin erişime kapalı olmasından dolayı araştırma 63 yüksek lisans 10 doktora tezi ile yapılmıştır.

2.3. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmanın verileri, doküman incelemesi tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Belirlenen tez çalışmaları verileri içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Büyüköztürk vd., (2021) sayısallaştırmanın içerik analizinin en önemli özelliklerinden biri olduğunu, içerik analizi sonucunda elde edilen verilerin yorumlanmasında genellikle frekans ve yüzdelerin kullanıldığını belirtmiştir. Bu doğrultuda yapılan içerik analizi işlemi ile tezler yayımlandıkları yıl, tezin eğitim düzeyi, araştırmacının cinsiyeti, enstitü, çalışmanın yürütüldüğü üniversite, araştırmada kullanılan yaklaşım, desen türü, araştırmada seçilen örneklem grubun düzeyi, veri toplama araçları ve araştırmaların konu alanları incelenmiştir.

3. BULGULAR ve YORUMLAR

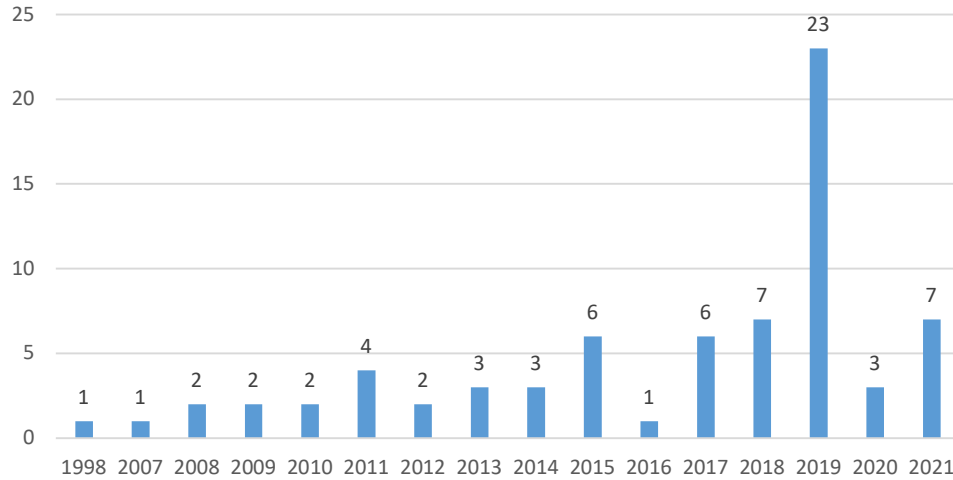
Araştırmanın bu bölümünde, 1998-2021 yılları arasında eğitim alanında çocuk hakları hakkında gerçekleştirilen yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının, farklı kategoriler açısından yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırma bulguları, frekans ve yüzdelik sonuçlar şeklinde tablolar ve şekillere haline dönüştürülmüş ve yorumlanmıştır.

Tablo 1: Eğitim Alanında Çocuk Hakları İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	f	%
Yüksek Lisans	63	86,30
Doktora	10	13,70
Toplam	73	100,00

Tablo 1’de, gerçekleştirilen tez çalışmalarının gerçekleştirildiği eğitim düzeyine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, yüksek lisans düzeyinde 63 (%86,30), doktora düzeyinde ise 10 (%13,70) tezin yapıldığı görülmektedir. Bu bulgu Türkiye’de doktora düzeyinde eğitim veren enstitü sayısının yüksek lisans düzeyine göre daha az olması göz önüne alındığında beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir.

Şekil 1: Eğitim Alanında Çocuk Hakları İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 1’e göre eğitim alanında çocuk hakları konusunda en fazla 2019 (%31,5) yılında lisansüstü tez çalışmasının yapıldığı görülmektedir. Buna karşılık 2020 (%4,10) yılında genel olarak artış gösteren lisansüstü tez çalışmalarında belirgin bir düşüş yaşandığı, 2021 (%9,58) yılında ise yeniden bir artışın olduğu saptanmıştır. Bu durumun oluşmasında çocuk hakları konusunda giderek artan farkındalığın etkisi olduğu düşünülebilir. Buna rağmen 2020 yılındaki dramatik düşüşün sebebi ise Covid-19 salgını nedeniyle uygulanan kısıtlamaların araştırmaların yürütülmesini zorlaştırması olabilir. Nitekim 2021 yılında 2020 yılına göre daha fazla lisansüstü tezin varlığı, kısıtlamaların esnetilmesi ile araştırmaların yürütülmesi konusunda araştırmacılara daha fazla imkan sağlayarak nicelik olarak yeniden artışa geçmesinde etken olduğu düşünülmektedir.

Tablo 2: Eğitim Alanında Çocuk Hakları İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Yıl	f	%
Erkek	21	28,77
Kadın	52	71,23
Toplam	73	100,00

Tablo 2’de, gerçekleştirilen tez çalışmalarının cinsiyet türüne ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde, tez çalışmalarını yapan araştırmacıların 21’nin (%28,77) erkek, 52’sinin (%71,23) kadın olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın eğitim alanında olması ve okullarda görev yapmakta olan kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre sayısal olarak daha fazla olması bu bulgunun nedeni olarak değerlendirilebilir.

Tablo 3: Eğitim Alanında Çocuk Hakları İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin Enstitüye Göre Dağılımı

Enstitü	f	%
Eğitim Bilimleri	39	53,42
Sosyal Bilimler	30	41,09
Sağlık Bilimleri	4	5,47
Toplam	73	100,00

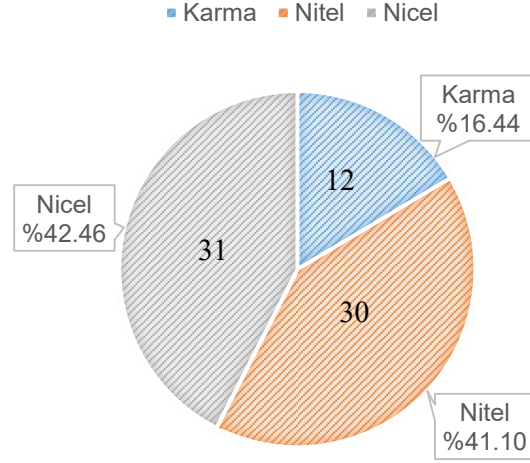
Tablo 3'te tezlerin enstitü türüne ilişkin bulgularına yer verilmiştir. Bu bulgular incelendiğinde sırasıyla tez çalışmalarının en fazla 39 (%53,42) tez çalışması ile eğitim bilimleri enstitüsünde sonra 30 (%41,09) tez ile sosyal bilimler enstitüsünde ve en az ise sağlık bilimleri enstitüsünde yürütüldüğü belirlenmiştir. Eğitim alanında faaliyet gösteren üniversitelerin genellikle eğitim bilimleri ve sosyal bilimler enstitülerinde çalışmalarını yürütmeleri bu bulgunun oluşmasında önemli bir etken olarak ele alınabilir.

Tablo 4: *Eğitim Alanında Çocuk Hakları İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı*

Üniversite	f	%
Ankara Üniversitesi	6	8,22
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	4	5,48
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	4	5,48
Çukurova Üniversitesi	2	2,74
Gazi Üniversitesi	5	6,84
Gaziantep Üniversitesi	4	5,48
Hacettepe Üniversitesi	7	9,59
Kastamonu Üniversitesi	2	2,74
Maltepe Üniversitesi	2	2,74
Marmara Üniversitesi	4	5,48
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	3	4,11
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	2	2,74
Sabahattin Zaim Üniversitesi	2	2,74
Üsküdar Üniversitesi	2	2,74
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	4	5,48
Yeditepe	2	2,74
Diğer	21	2,76
Toplam	73	100,00

Tablo 5'te, tez çalışmalarının üniversitelere göre dağılımına ait bulgular incelendiğinde eğitim alanında çocuk hakları ilgili lisansüstü tez çalışmalarının ile Hacettepe Üniversitesi (%9,59), Ankara Üniversitesi (%8,22) ve Gazi Üniversite'sinde (%6,84) yapılmış olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili 1 tez çalışması olan üniversiteler tabloda diğer kısmında gösterilmiş olup toplamda 37 farklı üniversitede yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları yapıldığı belirlenmiştir. En fazla Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'nde lisansüstü tez çalışmalarının varlığı, bu üniversitelerin Türkiye'nin önde gelen üniversiteler olması sebebiyle güçlü akademisyen kadrolara sahip olması, güncel konuları takip etmeleri, araştırmalar için kullanılacak dokümanlar konusunda zengin kütüphanelere sahip olmasının katkı sağlamış olduğu düşünülebilir.

Şekil 2: Eğitim Alanında Çocuk Hakları İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yaklaşımlarına Göre Dağılımı

Şekil 2’de tezlerin araştırma yaklaşımına ilişkin bulgularına yer verilmiştir. Buna göre 73 tezden 31’inin (%42,46) nicel ve 30’unun (%41,10) nitel araştırma yaklaşımı ile yapıldığı ve nicel ve nitel tezlerin sayısal olarak birbirine çok yakın oldukları belirlenmiştir. Karma araştırma yaklaşımı ile eğitim alanında çocuk hakları konusu ile ilgili sadece 12 (%16,44) lisansüstü tez çalışmasının olduğu görülmektedir. Bu bulgunun nicel ve nitel araştırma yaklaşımlarının karma yöntemle göre daha bilinir ve uygulama konusunda araştırmacılar için görece kolay olması, karma araştırmaların ise daha uzun süren, bilgi ve deneyim gerektiren bir araştırma yaklaşımı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 5: Eğitim Alanında Çocuk Hakları İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin Araştırma Desenine Göre Dağılımı

Araştırma Yaklaşımı	Desen	f	%
Nicel	Yarı Deneysel	2	2,74
	Korelasyonel	3	4,11
	Tarama	25	34,25
	Ölçek Geliştirme	3	4,11
Nitel	Olgu Bilim (Fenomoloji)	5	6,85
	Durum Çalışması	21	28,77
	Eylem Araştırması	2	2,74
Karma	Birleştirme (Çeşitleme) Deseni	5	6,85
	Keşfedici Ardışık Deseni	1	1,37
	Açıklayıcı Ardışık Deseni	6	8,22
Toplam		73	100,0

Tablo 5 incelendiğinde, nicel araştırma yaklaşımı kullanılan tezlerde desen olarak tarama (%34,25) deseni tercih edildiği bulunmuştur. Nitel tezlerde ise en fazla durum çalışması (%28,77) tercih edilirken, karma tezlerde en çok kullanılan desen türünün açıklayıcı ardışık deseni (%8,22) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Nicel tezlerde daha çok tarama, nitel olanlarda ise durum çalışmasının olmasının nedeni, bu desenlerle yürütülen araştırmaların diğer desenlere göre görece bilgiye erişimlerinin kolay olması, zaman bakımından ekonomik olması gibi sebeplerle araştırmacılar tarafından tercih edilmesinden kaynaklanabilir.

Tablo 6: Eğitim Alanında Çocuk Hakları İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin Örneklem Düzeyi Dağılımı

Örneklem Düzeyi	f	%
Okul öncesi	3	3,33
İlkokul (1-4)	6	6,66
İlköğretim(5-8)	9	9,99
Ortaöğretim(9-12)	2	2,22
Önlisans	1	1,11
Lisans	8	8,88
Öğretmenler	25	27,77
Yöneticiler	9	9,99
Veliler	14	15,55
Doküman ve Diğer	13	14,44
Toplam	90	100,0

Tablo 6'ya göre yapılmış olan tezlerde en çok öğretmenlerin (%27,77) sonra sırasıyla velilerin (%15,55), dokümanların (%14,44), yöneticilerin (%9,99) ve ilköğretim öğrencilerinin (%9,99) örneklem grubu olarak seçildiği belirlenmiştir. Örneklem düzeyi olarak en az çalışılan grubun ise önlisans (%1,11) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örneklem grubu olarak ön lisans bölümün en az tercih edilen örneklem düzeyi olması, tez çalışmalarının daha çok öğretmenlerle yürütüldüğü bulgusu ile birlikte değerlendirildiğinde tutarlı bir sonuçtur. Çünkü öğretmen olabilmek için lisans düzeyinde eğitim almak gereklidir.

Tablo 7: Eğitim Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerde Kullanılan Veri Toplama Araçları Dağılımı

Veri Toplama Aracı	f	%
Anket	24	22,86
Doküman	19	18,09
Görüşme	25	23,81
Örnek olay inceleme	1	0,95
Gözlem	2	1,90
Kelime İlişkilendirme	1	0,95
Ölçek (Tutum, algı veya yetenek testleri)	31	29,52
Diğer	2	1,90
Toplam	105	100.0

Tablo 7'de Türkiye'de eğitim alanında yapılan lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçları dağılımı bulgularına yer verilmiştir. Buna göre 1998-2021 yılları arasında gerçekleştirilen tez çalışmalarında en çok kullanılan veri toplama aracının ölçek (tutum, algı veya yetenek testleri) (%29,52) olduğu görülmekte olup sırasıyla görüşme (%23,81), anket (%22,86) ve dokümanın (%18,09) tercih sırasında önde gelen diğer veri toplama araçlarından olmuştur. En az kullanılan veri toplama araçları ise örnek olay inceleme (%0,95) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8: Eğitim Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Konu Alan Dağılımları

Tezlerin Konu Alanları	f	%
Çocuk Haklarına Yönelik Algı, Tutum ve Görüşler	33	45,20
Çocuk Hakları Programları	9	12,33
Çocuk Hakları Konusunda Biliş ve Farkındalık	9	12,33
Çocuk Hakları Bağlamında Ders Kitaplarının İncelenmesi	3	4,11
Çocuk Hakları ile İlgili Pratik Uygulamalar	5	6,85
Çocuk Hakları Açısından Yazılı ve Görsel Yayınlarının İncelenmesi	5	6,85
Çocuk Hakları Eğitimi	4	5,48
Çocuk Hakları İnceleme ve Değerlendirme Çalışmaları	5	6,85
Toplam	73	100.0

Tablo 8’de, gerçekleştirilen tez çalışmalarının konu alan dağılımları gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde, en çok çocuk haklarına yönelik algı, tutum ve görüşler (%45,20), en az ise çocuk hakları bağlamında ders kitaplarının incelenmesi (%5,48) konu alanı ile ilgili lisansüstü tez çalışmalarının yapıldığı anlaşılmaktadır. Bunun nedeninin çocuk haklarının yeni gelişen bir araştırma alanı olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Tablo 9: Eğitim Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Özellikleri

Rumuz	Yıl	Düzy	Cinsiyet	Üniversite	Enstitü	Araştırma Yaklaşımı	Araştırma Deseni
T1	1998	YL	K	Marmara Üniversitesi	●	▲	Tarama
T2	2008	D	K	Ankara Üniversitesi	○	▼	Durum çalışması
T3	2009	D	K	Marmara Üniversitesi	●	▲	Tarama
T4	2008	YL	K	Beykent Üniversitesi	○	▲	Tarama
T5	2007	YL	K	Yeditepe Üniversitesi	○	▲	Tarama
T6	2010	YL	E	Marmara Üniversitesi	●	▲	Tarama
T7	2011	YL	K	Afyon Kocatepe Üniv.	○	▲	Tarama
T8	2011	YL	K	Adıyaman Üniversitesi	○	▲	Yarı deneysel (deneysel)
T9	2011	YL	K	Ankara Üniversitesi	●	▼	Durum çalışması
T10	2010	D	K	Ankara Üniversitesi	●	►	Birleştirme (çeşitleme) deseni
T11	2011	YL	K	Hacettepe Üniversitesi	○	►	Birleştirme (çeşitleme) deseni
T12	2012	YL	E	Mehmet Akif Ersoy Üniv.	○	▲	Tarama
T13	2013	YL	K	Çanakkale Onsekiz Mart Ü.	●	▲	Tarama
T14	2013	YL	K	Çağ Üniversitesi	○	▼	Durum çalışması
T15	2013	D	K	Hacettepe Üniversitesi	●	▼	Eylem araştırması
T16	2014	D	K	Dokuz Eylül Üniversitesi	●	▲	Korelasyonel
T17	2015	YL	K	Gazi Üniversitesi	●	▲	Tarama
T18	2014	YL	K	Dumlupınar Üniversitesi	●	▼	Durum çalışması
T19	2014	YL	K	Hacettepe Üniversitesi	■	▼	Durum çalışması
T20	2015	YL	K	Gazi Üniversitesi	●	▲	Tarama
T21	2015	YL	E	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	●	▲	Tarama

T22	2015	YL	E	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	●	▶	Açıklayıcı ardışık desen
T23	2015	YL	E	Hasan Kalyoncu Üniv.	○	▶	Açıklayıcı ardışık desen
T24	2012	YL	K	Ankara Üniversitesi	●	▼	Durum çalışması
T25	2016	YL	K	Gazi Üniversitesi	●	▼	Durum çalışması
T26	2017	YL	E	Sabahattin Zaim Üniv.	○	▼	Durum çalışması
T27	2017	YL	K	Maltepe Üniversitesi	○	▲	Tarama
T28	2017	YL	K	Gaziantep Üniversitesi	●	▼	Olgu bilim
T29	2017	YL	K	Niğde Ömer Halisdemir Ü.	○	▲	Tarama
T30	2009	YL	K	Hacettepe Üniversitesi	○	▼	Durum çalışması
T31	2017	YL	K	Hacettepe Üniversitesi	●	▶	Açıklayıcı ardışık desen
T32	2018	YL	K	Gazi Üniversitesi	●	▼	Durum çalışması
T33	2017	YL	K	Van Yüzüncü Yıl Üniv.	●	▲	Tarama
T34	2018	YL	K	Sabahattin Zaim Üniv.	○	▲	Tarama
T35	2018	YL	K	Çukurova Üniversitesi	○	▼	Durum çalışması
T36	2018	YL	K	Çukurova Üniversitesi	○	▶	Birleştirme (çeşitleme) deseni
T37	2018	D	E	Gazi Üniversitesi	●	▼	Eylem araştırması
T38	2018	D	E	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	●	▲	Ölçek geliştirme
T39	2018	YL	E	Gaziantep Üniversitesi	●	▼	Durum çalışması
T40	2019	YL	E	Ankara Üniversitesi	●	▼	Durum çalışması
T41	2019	YL	E	Kastamonu Üniversitesi	○	▲	Tarama
T42	2019	YL	K	Kastamonu Üniversitesi	○	▼	Durum çalışması
T43	2019	YL	K	Gaziantep Üniversitesi	●	▼	Durum çalışması
T44	2019	YL	K	Gaziantep Üniversitesi	●	▶	Açıklayıcı ardışık desen
T45	2019	YL	E	Giresun Üniversitesi	○	▲	Tarama
T46	2019	YL	K	İnönü Üniversitesi	●	▲	Tarama
T47	2019	YL	K	Necmettin Erbakan Üniv.	●	▼	Olgu bilim
T48	2019	D	K	Marmara Üniversitesi	●	▶	Birleştirme (çeşitleme) deseni
T49	2019	YL	K	Hacettepe Üniversitesi	■	▼	Durum çalışması
T50	2019	YL	E	Fırat Üniversitesi	●	▼	Durum çalışması
T51	2019	YL	E	Van Yüzüncü Yıl Üniv.	●	▲	Tarama
T52	2019	YL	K	Okan Üniversitesi	○	▲	Tarama
T53	2019	YL	K	Recep Tayyip Erdoğan Ü.	○	▼	Durum çalışması
T54	2019	D	K	Hacettepe Üniversitesi	●	▲	Yarı deneysel (deneysel)
T55	2019	YL	K	Kafkas Üniversitesi	○	▲	Tarama
T56	2019	YL	K	Sakarya Üniversitesi	●	▼	Durum çalışması
T57	2019	YL	K	Aydın Adnan Menderes Ü.	○	▼	Durum çalışması
T58	2019	YL	E	Aydın Adnan Menderes Ü.	○	▶	Açıklayıcı ardışık desen
T59	2019	YL	K	Aydın Adnan Menderes Ü.	○	▼	Olgu bilim (fenomoloji)
T60	2019	YL	E	Van Yüzüncü Yıl Üniv.	●	▲	Tarama
T61	2020	YL	K	Maltepe Üniversitesi Üniv.	●	▶	Açıklayıcı ardışık desen

T62	2020	YL	E	Van Yüzüncü Yıl Üniv.	●	▼	Durum çalışması
T63	2020	YL	K	Sinop Üniversitesi Üniv.	○	▼	Durum çalışması
T64	2019	YL	K	Recep Tayyip Erdoğan Ü.	○	▼	Durum çalışması
T65	2021	YL	E	Yıldız Teknik Üniversitesi	○	►	Birleştirme (çeşitleme) deseni
T66	2021	YL	K	Aydın Üniversitesi	●	▼	Olgu bilim
T67	2021	YL	K	Aydın Adnan Menderes Ü.	○	►	Keşfedici ardışık desen
T68	2021	YL	E	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	●	▲	Tarama
T69	2021	D	E	Ankara Üniversitesi	●	▼	Olgu bilim
T70	2021	YL	K	Üsküdar Üniversitesi	■	▲	Korelasyonel
T71	2021	YL	E	Üsküdar Üniversitesi	■	▲	Korelasyonel
T72	2015	YL	K	Yeditepe Üniversitesi	●	▲	Tarama
T73	2019	YL	K	Trakya Üniversitesi	○	▲	Tarama

● Eğitim Bilimleri   ○ Sosyal Bilimler   ■ Sağlık Bilimleri   ▲ Nicel   ▼ Nitel   ► Karma
● = $\frac{n}{39}$ % 53,42   ○ = $\frac{n}{30}$ % 41,09   ■ = $\frac{n}{30}$ % 41,09   ▲ = $\frac{n}{31}$ % 42,46   ▼ = $\frac{n}{30}$ % 41,10   ► = $\frac{n}{12}$ % 16,44

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada eğitim alanında konu başlıklarında çocuk hakları kavramı geçen 1998-2021 tarihleri arasında YÖK Ulusal Tez merkezinde eğitim-öğretim konusu altında yer alan 73 lisansüstü tez incelenmiştir. Araştırma sonucunda eğitim alanında çocuk hakları konusu ile ilgili yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının genel olarak yıllara göre artış göstermekle birlikte 2019 yılında sayıca diğer yıllara göre belirgin şekilde arttığı bulunmuştur. Bu sonuç alanyazında bulunan daha önceki araştırmalarla benzerlik göstermektedir (Aydın, 2020; Dündar & Hareket, 2017). Ancak 2020 yılında bu sayı fark edilir biçimde düşmüştür. Aynı sonuç Yorulmaz ve Aydoğdu'nun (2021) Covid-19'un yükseköğretime etkilerini inceledikleri çalışmada belirtilmiş olup, 2020 yılında yayınlanan tez sayısında ciddi bir düşüş olduğu saptanmıştır. Bunun sebebinin ülkemizi de etkileyen covid-19 salgını sebebiyle uygulanan kısıtlamalar, okullarda yüz yüze eğitime ara verilmesi nedeniyle araştırmaların yürütülmesindeki güçlükler olduğu düşünülebilir. J Donohue, Shu-Ju Lee, Simpson ve Vacek (2021) covid-19 pandemisinin doktora öğrencilerinin tezleri üzerine etkileri ile ilgili yaptıkları çalışmada, doktora öğrencilerinin tez çalışmalarının kesintiye uğramasında konferans iptalleri, artan iş yükü, finansal kesintiler, kaynaklara erişim konusunda yaşanan zorluklar gibi nedenler olduğunu ifade etmişlerdir. Rashid ve Yadav (2020) ise pandemi nedeniyle sosyal mesafe protokollerinin, uluslararası seyahat kısıtlamalarının, hükümetlerin covid-19 ile ilgili projelere daha çok mali kaynak ayırması ve öncelik vermesi nedeniyle diğer akademik çalışmaların ve projelerin önemini kaybettiğini Covid-19 pandemisinin yükseköğretim ve araştırmalara etkisini araştırdıkları çalışmalarında vurgulamışlardır. Nitekim 2021 yılında sayısal olarak lisansüstü tez çalışmalarında tekrar bir artış yaşanmıştır. 2020 yılı ile 2021 yılları kıyaslandığında 2021 yılında nispeten normalleşme için adımlar atılarak kısıtlamaların esnetildiği 2021-2022 eğitim öğretim yılında tekrar yüz yüze eğitimlerin başlaması araştırmacılar için veriye ulaşma konusunda kolaylık oluşturmuş olabilir.

Araştırmada diğer dikkat çeken bulgu tez yazarlarının çoğunlukla kadınlardan oluşmasıdır. 2020-2021 MEB verilerine göre kadrolu ve sözleşmeli toplam 450.529 erkek, 658.776 kadın öğretmen bulunmaktadır (Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2021). Araştırma eğitim-öğretim kapsamında yapıldığı ve eğitim-öğretimin uygulayıcılarının öğretmenler olduğu göz önünde bulundurulduğunda sonucun beklenen doğrultuda ortaya çıktığı söylenebilir.

Araştırmada yabancı dille yayınlanan lisansüstü teze rastlanmamıştır. Tezlerin yüksek lisans düzeyinde daha fazla yapıldığı tespit edilmiş olup, bu durum Türkiye'de yüksek lisans düzeyinde doktora düzeyine göre daha fazla öğrencinin olması sebebiyle olağan bir durum sayılabilir. Alanyazında daha önce yapılan benzer çalışmalar bu bulgularla paralellik göstermektedir (Aydın, 2020; Dündar & Hareket, 2017; Kadan, 2019).

Eğitim alanında çocuk hakları konu başlığına sahip olan lisansüstü tezlerin neredeyse tamamı sosyal bilimler ve eğitim bilimleri enstitülerine aittir. Bu sonuç eğitim alanında eğitim veren çoğu bölümün söz konusu iki enstitü çatısı altında eğitim vermesi ile açıklanabilir. Ayrıca bu tezler başta Hacettepe Üniversitesi olmak üzere, en fazla

sırasıyla Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesinde yürütülmüştür. Bu bulgunun nedeni olarak Hacettepe, Ankara ve Gazi Üniversiteleri'nin eğitim alanında köklü üniversiteler olmaları, öncü ve vizyon sahibi öğretim elemanlarına sahip olmaları, araştırmalar için zengin kütüphane kaynaklarının olması olduğu düşünülmektedir.

Tezlerin daha çok nitel ve nicel olduğu, karma yöntem yaklaşımı ile yapılan araştırmaların kısıtlı olduğu bulunmuştur. Bu sonuç karma yöntem yaklaşımının nitel ve nicel çalışmalara göre yeni olması ve karma yöntemin hem nicel hem de nitel yöntemlere hakim olmayı gerektirmesinden kaynaklanabilir. Buna karşılık Creswell (2021) karma yöntemin tüm disiplinlerde ve tüm dünyada yayıldığını ifade etmiştir. Yani ilerleyen yıllarda karma yöntemle daha çok lisansüstü tez çalışmasının yayınlanması beklenebilir. Ayrıca nicel tez çalışmalarında en çok tarama deseni tercih edilirken, nitel çalışmalarda durum çalışması, karma araştırma yaklaşımı ile yapılmış tezlerde ise açıklayıcı ardışık desen kullanılmıştır.

Örneklem grubu olarak araştırmacıların en fazla öğretmenleri (%27.77) ve velileri (%15.55) seçtiği, ön lisans (%1.11), ortaöğretim (%2.22) ve okulöncesi (%3.33) gruplarında daha az tez çalışması olduğu tespit edilmiştir. Lisansüstü tez çalışmalarında örneklem düzeyi olarak en fazla öğretmenlerin tercih edilmesi ve öğretmen olabilmek için lisans mezunu olma şartı birlikte değerlendirildiğinde ön lisans grubunda daha az çalışmanın var olması olağandır.

Araştırma kapsamında 37 farklı üniversitede lisansüstü tezlerin gerçekleştirildiği bulgusuna erişilmiştir. Türkiye'de YÖK (2021) verilerine göre 207 üniversite faaliyet göstermektedir. 207 üniversiteden eğitim alanında çocuk hakları konusunda 37 farklı üniversitede lisansüstü tez çalışmasının yapılmış olması halen bu alanda yapılan çalışmaların sınırlı kaldığının bir göstergesi sayılabilir.

5. ÖNERİLER

Araştırma bağlamında en çok tezin 2019 yılında yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Bunun sebebi tam olarak bilinmemekle birlikte 2019 yılında medyada yer alan çocuk istismarı haberlerinin araştırmacıların bu konudaki farkındalıklarının arttığı düşünülmektedir. Çocuk hakları konusunda yapılacak yeni çalışmalarda bu konu ele alınabilir.

Araştırmaların daha geniş okuyuculara ulaşması için Türkçe yazım dilinin yanı sıra diğer yabancı diller de tercih edilebilir.

Çocuk haklarının öznesini oluşturan kıymetli çocuklarımızı merkeze alan daha kapsamlı ve derinlemesine tez çalışmaları yürütülebilir. Bilhassa dezavantajlı öğrenci grupları ile bu araştırmaların yürütülmesi mevcut durumu ortaya koyulması kanun koyuculara, eğitim yöneticilerine ve öğretmenlere yol gösterici olacağını düşünülmektedir.

Yükseköğretimde tez çalışmalarında danışman olarak görev yapan öğretim elemanlarının konuya duyarlılığını arttırmak için bu çalışmaların yoğun olarak sürdürüldüğü eğitim bilimleri enstitülerinde ve sosyal bilimler enstitülerinde çocuk hakları konulu eğitim, seminer, konferanslar düzenlenebilir.

Araştırma sonucunda karma yöntem yaklaşımı ile tasarlanan lisansüstü tez çalışmalarının nicel ve nitel tez çalışmalarına göre daha az sayıda olduğu görülmüştür. Bu nedenle karma araştırmaların tek başına nicel veya nitel araştırmaların kullanılmasına göre sınırlılıklarını azaltarak bir konuya dair daha kapsamlı ve detaylı bilgilerin elde edilmesinde kullanıldığı göz önüne alındığında karma araştırma yaklaşımı eğitimde çocuk hakları konusunda çalışan araştırmacılar tarafından tercih edilerek alanyazına katkıda bulunabilirler.

Okul öncesi, ortaöğretim ve ön lisans gruplarında sayıca daha az çalışmasının olması bu örneklem düzeyindeki öğrencilerle çalışmaların daha fazla yapılmasına ihtiyaç olduğunu gösterebilir.

KAYNAKLAR

- Akarşlan, M. (1997). *Anahatlarıyla çocuk hakları ve çocuk hakları mevzuatı*. Alfa Yayınevi.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk hukuku çocukların hakları ve korunması* (2. baskı). Pegem Akademi.
- Aydın, A. (2020). Türkiye’de 1998 ve 2020 yılları arasında çocuk haklarına yönelik yapılan tez çalışmalarının incelenmesi. *Çocuk Hakları ve Eğitimi Dergisi*, 1(1), 54-67.
- Bilir, Ş., Arı, M., B. Dönmez, N., Atik, B. ve San, P. (1991). Türkiye’nin 16 ilinde 4—12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi. *Aile ve Toplum*, 1(1). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198055> adresinden erişildi.
- Biol, N. (2017). II. Abdülhamid dönemi hayır kurumlarından darülaceze’nin yapımı ve Halil Rıfat Paşa’nın çalışmaları. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 5(13), 33-53. <https://doi.org/10.31126/akrajournal.325711>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (30. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9789944919289>
- Creswell, J. W. (2021). *Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (S. B. Demir, Çev. Ed.) (3. baskı). Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Çakır, G. (2020). Atatürk dönemi’nde Türkiye’de aile hukuku ve çocuk hakları. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 349-368. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.705011>
- Dağlı, S. K. (2015). *Öğretmenlerin çocuk haklarına ilişkin davranışlarının öğrenciler tarafından değerlendirilmesi*. (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- Dinç, B. (2015). Okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. *Journal of Qualitative Research in Education*, 3(1), 7-25. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.3e1s1m>
- Dündar, H. ve Hareket, E. (2017). Türkiye’de çocuk hakları bağlamında yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimlerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 77-94.
- Ergün, B. ve İpek, M. (2015). Erken çocukluk döneminde temel hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesinde ebeveyn tutumlarının incelenmesi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 6(2), 159-180. https://doi.org/10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v06i2002
- Gömlüksiz, M., Kilimci, S., Vural, R. A., Demir, Ö., Koçoğlu-Meek, Ç. ve Erdal, E. (2008). Okul bahçeleri mercek altında: Şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma. *Ilkogretim Online*, 7(2), 273-287.
- J Donohue, W., Shu-Ju Lee, A., Simpson, S. ve Vacek, K. (2021). Impacts of the COVID-19 pandemic on doctoral students’ thesis/dissertation progress. *International Journal of Doctoral Studies*, 16(1), 533-552. <https://doi.org/10.28945/4818>
- Kadan, G. (2019). Examining the postgraduate thesis conducted in a qualitative research design concerning children’s rights. *Eurasian Journal of Health Sciences*, 2(2), 88-98.
- Kepekçi, Y. K. (2021). Çocuk hakları. *Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri*. <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=123680> adresinden erişildi.
- Koran, N. (2015). Öğretmenlere yönelik çocuk hakları ve hak ihlalleri eğitiminin değerlendirilmesi üzerine nitel bir çalışma. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal, 3rd National Congress of Child Development and Education (International Participations) (Congress Book)*, 1, 542-557.
- Kurt, S. (2016). Çocuk haklarına ilişkin mevzuat ve uygulamalar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (36), 99-127. <https://doi.org/10.21560/spcd.28915>

- Öztürk, A. (2017). Çocuk hakları ve eğitimine psikolojik bir bakış. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(33), 429-451. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.288966>
- Rashid, S. ve Yadav, S. S. (2020). Impact of covid-19 pandemic on higher education and research. *Indian Journal of Human Development*, 14(2), 340-343. <https://doi.org/10.1177/0973703020946700>
- T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2021). Himaye-i Etfal'den günümüze 100 yılın öyküsü. 31 Aralık 2021 tarihinde <http://www.aile.gov.tr/chgm/teskilat-yapisi/kurum-hakkinda/> adresinden erişildi.
- TDK. (2021). TDK çocuk sözlük anlamı. 31 Aralık 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?kelime=çocuk> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2021). İstatistiklerle çocuk, 2020. 31 Aralık 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Cocuk-2020-37228> adresinden erişildi.
- UNICEF. (2021). Birleşmiş Milletler çocuk haklarına dair sözleşme ve ihtiyari protokoller, usûl kuralları ile çocuk hakları komitesi genel yorumları. 31 Aralık 2021 tarihinde <https://www.unicef.org/turkey/media/7941/file/%C3%87HDS%20ve%20%C4%B0htiyari%20Protokoller,%20Usul%20Kurallar%C4%B1%20ile%20%C3%87ocuk%20Haklar%C4%B1%20Komitesi%20Genel%20Yorumlar%C4%B1.pdf> adresinden erişildi.
- Yorulmaz, M. ve Aydoğdu, A. (2021). The effect of COVID-19 pandemic on higher education: A bibliometric study on published theses. *Journal of Basic and Clinical Health Sciences*, 638-648.
- YÖK. (2021). YÖK üniversiteler. 5 Ocak 2022 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/universiteler/universitelerimiz> adresinden erişildi.
- Yumuşak, İ. G. (2008). Beşeri sermayenin iktisadi önemi ve Türkiye'nin beşeri sermaye potansiyeli, (55), 4-48. <https://dergipark.org.tr/pub/iusskd/issue/895/9992> adresinden erişildi.